

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Saša Novak

Starševstvo in delitev družinskega dela

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Saša Novak

Mentorica: red. prof. dr. Alenka Švab

Starševstvo in delitev družinskega dela

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

Starševstvo in delitev družinskega dela

Starševstvo in razporeditev družinskega dela med partnerjema postaja pomembna tematika, saj se zdi, da se to področje spreminja in nakazuje na potrebne preobrate, ki ženske razbremenjuje in daje večjo vlogo moškim. Kljub vsem pozitivnim spremembam se vseeno zdi, da je družinsko delo in starševstvo še vedno spolno razdeljeno, večji delež družinskega dela ostaja na plečih žensk. Tako je bilo že v moderni družbi, v postmoderni dobi sicer opazimo nekatere spremembe, vendar je primarna vloga še vedno zelo očitno v ženskih rokah. Za novejša trenda in nekatere preobrate ter spremembe so zaslužne tudi drugačne družbeno-razmere, ki so prisotne danes, v katerih ženske ne morejo več biti zgolj skrbnice doma in družine. Tudi one imajo svoje kariere, saj družine ne morejo preživeti zgolj z enim dohodkom, kar pa posledično prisili moške, da morajo prevzeti večjo vlogo tudi pri starševstvu in družinskem delu. V diplomski nalogi me zanima, kako je to delo razporejeno sedaj ter kako je bilo včasih (generacijo in dve nazaj). To bom sprva raziskala s pomočjo sekundarne literature, opravila pa bom tudi lastno empirično raziskavo, ki bo temeljila na analizi treh generacij žensk, ki imajo svoje otroke. Namen diplomske naloge je razumeti današnje trende.

Ključne besede: starševstvo, delitev dela, družinsko delo, spolne vloge.

Parenting and the division of family work

Parenting and the division of family work between the partners is becoming an important topic, it seems that this area is changing and indicates the necessary changes that would relieve women and give a greater role to men. Despite all positive changes, it seems that family work and parenting are still sexually divided, a larger share of family work remains on the shoulders of women. This was true in a modern society, in the postmodern era we see some changes, but the primary role is very obvious in female hands. Recent trends and some reversals and changes are happening because of different conditions that are present today in which women can no longer be merely caretakers of home and family. They have their careers, the family can no longer survive with just one income which also forces the men to take a greater role in parenting and family work. In this diploma work I am interested in the present distribution of family work and how it was divided in the past (a generation or two back). I will initially look into the secondary literature, I will also conduct my own empirical research based on analysis of three generations of women who all have their own children. The purpose of this thesis is to understand today's trends.

Keywords: parenting, division of labour, family work, gender roles.

KAZALO

1	UVOD	5
2	DRUŽINSKO DELO	6
2.2	DELITEV DRUŽINSKEGA DELA	7
3	SPREMEMBE SKOZI ČAS	8
3.1	MODERNO OBDOBJE	8
3.2	POSTMODERNA, POSTINDRUSTRIJSKA	9
3.3	SOCIALIZEM	10
3.4	NOVI TRENDI	11
3.4.1	OČETOVSKI DOPUST	11
3.4.2	NOVO OČETOVSTVO	12
3.4.3	AKTIVNO OČETOVSTVO	12
4	MATI KOT VRATARKA	14
5	DELITEV DELA V VSAKDANJEM ŽIVLJENJU	14
6	VPLIV OBLIKE STARŠEVSTVA NA DELITEV DRUŽINSKEGA DELA	15
7	EMPIRIČNI DEL	16
7.1	METODOLOGIJA	16
7.2	CILJ IN RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	17
7.3	VZOREC IN SOCIALNO DEMOGRAFSKI OPIS	17
7.4	ANALIZA PODATKOV	18
7.4.1	PRVI SKLOP – UVODNA VPRAŠANJA	18
7.4.2	DRUGI SKLOP – GOSPODINJSTVO	19
7.4.3	TRETJI SKLOP – VZGOJA	23
8	DISKUSIJA	24
9	SKLEP	26
10	LITERATURA	27
	PRILOGE: Vprašanja za intervju	29

1 UVOD

Živimo v obdobju nenehnih sprememb, ki so sorazmerne z modernostjo obdobja, v katerem živimo. Vsak dan se naučimo, da je potrebno ponovno ovrednotenje ali reevalvacija nekaterih področij, prav gotovo je eno izmed njih tudi delitev družinskega dela ter s tem povezano starševstvo. V današnjem času se soočamo z nujno potrebo po spremembah zaradi različnih dejavnikov, ki so prisotni v ozadju širšedružbene sfere. Tako se zdi, da se pojavlja zahteva in želja po večjem vključevanju moških v družinsko sfero, saj ženske same niti ne morejo niti ne želijo skrbeti za družinske člane, otroke, dom ipd. V družbi je velikogovora o enakopravnosti predvsem v sferi na trgu delovne sile, kjer so spremembe najbolj očitne, saj velika večina žensk opravlja plačano delo znotraj polnega delovnega časa, kljub temu pa je temu neprimerno razporejeno delo znotraj zasebne sfere, torej znotraj družine in družinskega dela. Sicer bi pričakovali, da bo ob masovni zaposlitvi žensk, ko postanejo ekonomsko soudeležene pri družinskih financah in mnogokrat prispevajo ne ravno majhen delež k družinskim financam, družinsko delo postalo bolj enakomerno razporejeno, vendar pa se je izkazalo, da so postale zgolj dvojno obremenjene. To se sicer sčasoma spreminja in počasi prihaja do pozitivnih sprememb in večjega vključevanja moških, vendar pa se kljub temu zdi, da levji delež prispevajo ženske. Zdi se, da je spol še vedno pomembna determinanta, saj je nižji položaj žensk produkt zgodovinskih, socialnih, družbenih, političnih in ekonomskih vzrokov in hkrati posledic okoliščin v družinskem življenju (Coltrane 2010,793).

V diplomskem delu se bom ukvarjala s temo starševstva in delitvijo dela ter skrbjo za otroka znotraj družine, predvsem me zanima spolna delitev dela pri skrbi za otroka in družino. Moje ključno raziskovalno vprašanje se tako glasi kakšne so bile prakse starševstva in delitve družinskega dela včasih in kakšni so ti trendi danes. Hkrati sem želela raziskati morebitne spremembe, do katerih je prišlo. Zanima me, katere so najbolj opazne spremembe tekom treh generacij in na katerih področjih so te spremembe najbolj opazne. Zanima me tudi vključenost moških ter kdaj se le-ta poveča oz. kdaj postanejo bolj integrirani in vpeti v družinsko življenje.

Diplomsko delo je razdeljeno na dva dela, in sicer prvi del je teoretičen in razdeljen na več poglavij, znotraj katerih bom predstavila že podane ugotovitve s pomočjo sekundarne literature in že opravljenih raziskav na to tematiko. Drugi del bo vseboval lasten empiričen prispevek, znotraj katerega bom opravila tri polstrukturirane intervjuje s tremi generacijami žensk, ki imajo svoje otroke. Intervju je razdeljen na več poglavij, ki mi bodo služila za

podrobno analizo pri pojasnjevanju delitve družinskega dela. Prvi sklop intervjuja vsebuje splošna uvodna vprašanja za ponazoritev okoliščin znotraj vsake generacije, nato sledi sklop z naslovom gospodinjstvo oz. domače delo ter zadnji sklop vzgoja oziroma starševstvo, skrb za družino.

Diplomsko delo bom zaključila s sklepom, v katerem bom povzela vse glavne ugotovitve in jih povezala s svojimi lastnimi ugotovitvami ter odgovorila na svoje raziskovalno vprašanje.

2 DRUŽINSKO DELO

Družinsko delo vključuje skrb za različna področja in dejavnosti, ki so vse pomembne za normalno delovanje družine in njenih članov – na primer gospodinjsko delo, skrb za otroke, različna hišna opravila ipd. (Saraceno 1984, 18). Skrb za to področje je bilo vedno spolno razdeljeno in neenakomerno. Najbolj opazno je bilo to v moderni dobi, seveda pa je opazno tudi še danes v postmodernem obdobju, še posebej pri gospodinjstvu. Posebno dejavnost predstavlja starševstvo in nega otroka, tako fizična kakor tudi emocionalna, kar vključuje tudi ustvarjanje pozitivnega ozračja znotraj doma (Rener v Švab 2001, 144–145). Vse omenjene dejavnosti bi lahko zajeli z izrazom odnosno delo, ki vključuje nudenje varnosti, neodvisnosti, kar se zdi predvsem žensko delo (Ribbens 1994, 167). Večina omenjenega dela zahteva ukvarjanje s čustvi, sočutje, čustvenost, kar vemo, da je vedno veljalo za žensko delo. Takšno mišljenje se je skozi dolga leta globoko usidralo v podzavest širše družbe in s tem tudi ženskam samim. Zdi se, da bo potrebno kar nekaj korenitih sprememb, da se bo takšno mišljenje preoblikovalo.

Sicer pa se družinsko delo razume kot oblika neplačanega dela, ki vključuje skrb za družinske člane in dom (Shelton in John 1996, 300). To delo vključuje skrb za otroka, vzgajanje, čiščenje, kuhanje in podobna opravila. Lahko bi ga opredelili tudi kot neformalno delo, to so vsa neplačana dela za družinske člane, ki se izvajajo v gospodinjstvu (Černigoj-Sadar 2000, 32).

2.2 DELITEV DRUŽINSKEGA DELA

Delitev družinskega dela je odvisna od različnih mikrodejavnikov, kot je časovna razpoložljivost (oba partnerja za delo porabita enako časa ne glede na to ali je to delo plačano ali ne), ekonomsko odvisnost (ženske, ki so bolj odvisne od partnerjev, imajo manjšo pogajalsko moč) in socializacijska perspektiva, ki vključuje spolno ideologijo, družbena prepričanja (Forste in Fox 2008, 614). Današnje razmere kličejo po reevalvaciji vseh; časovna razpoložljivost ni več na strani moških, z zaposlitvijo žensk se počasi razkrajata tudi druga komponenta – ekonomska odvisnost, ki je sicer posledica prve. Zadnja pa je vprašljiva zaradi obeh, ki kličeta in zahtevata po spremembi.

V Sloveniji se sicer še vedno opazi spolna določenost pri družinskem delu, spremembe se odvijajo počasi, se »bolj kot v materialni realizaciji izražajo v spreminjanju identitet, subjektivnih percepcij in vrednot« (Rener in drugi 2006, 83). Sicer se spremembe kažejo, gre za »počasno spreminjanje alokacije dela« (Švab 2001, 147), ki se izražajo v spremembi identitet in vrednotah. Sama delitev družinskega dela se je zaradi različnih družbenih okoliščin, kot je dvojna obremenjenost žensk zaradi zaposlitve, prisiljena spremeniti in postati bolj enakovredno spolno razdeljena in s tem tudi bolj pravična. Spremembe se sicer odvijajo počasi, vendar so opazne.

Kot sem že izpostavila, se problematika pojavi z vstopom žensk na trg delovne sile, ki moške prisili, da prevzamejo vsaj sprva enostavnejša in prijetna dela, kot je igra z otroci, pri gospodinjskih delih pa sprva ni večjega napredka (Švab 2001, 150). Že sama naša imaginacija, ki je plod družbenega konteksta, ki je že dolgo zasidran v zavesti mnogih, nas prisili, da ko je govora o gospodinjskem delu, sprva pomislimo na žensko vlogo znotraj njega. Večinski del takšnega dela je tako še vedno na plečih žensk, povečal naj bi se nato v zakonu ter ko postanemo starši. V tem obdobju takšno delo mnogokrat upade, saj se moškimi večina gospodinjskih in družinskih del zdi izbirna in tudi če se ga lotijo, se ga zgolj zato, da bi pomagali partnerki in ne za svoje osebno zadovoljstvo (Coltrane 2000, 1209).

Človekov obstoj temelji na vsakdanjih opravilih, rutinah, kot so kuhanje, skrb za otroka, ipd. Družinsko delo, kot temu lahko rečemo, je za družno tako pomembno kakor delo, ki je vpeto v trg delovne sile in predstavlja ekonomsko vrednost (Coltrane 2000, 1211). Pari si mnogokrat zadolžitve razdelijo, med ženske ponavadi sodijo kuhanje, čiščenje in pranje perila,

vzdrževalna dela v hiši in okolici pa so po navadi v moški domeni (Poortman in Van derLippe 2009, 526).

3 SPREMEMBE SKOZI ČAS

Tekom različnih obdobj se jasno opazijo manjše spremembe, ki postanejo v vsakdanjem življenju velike. Še pomembneje, nakažejo na spremembe tudi v prihodnosti in s tem spremembe v vrednotah, mišljenju moških in žensk. Moški pričnejo nositi vidnejšo vlogo v družini.

V predindustrijski družini je vladal predvsem patriarhizem. Zdi se, da je bila osredotočenost usmerjena predvsem na delo, ekonomsko plat in ne na emocionalno, zasebno raven.

3.1 MODERNO OBDOBJE

V modernem, industrijskem obdobju se je od ženske pričakovala predvsem usmerjenost na družinsko življenje in rojstvo otrok, od moškega pa se je pričakovalo oz. je bila njegova naloga, da skrbi za družino, je glavni skrbnik in hranilec družine. Ženske so imele tako mesto predvsem doma, v zasebni sferi, moški pa so sodelovali v javni sferi (Černigoj-Sadar 2000, 32). Tudi ko se pričnejo ženske zaposlovati, delo opravljajo predvsem za nižje plačilo kakor moški.

Razvidno je, da za moderno obdobje še vedno velja, da je zelo spolno determinirano. Vendar pa so se počasipričele odvijati spremembe, pričelo se je ločevati spolnost, seksualnost od reprodukcije. V tem obdobju opazimo porast netradicionalnih in nepopolnih družin ter sprejemanje le-teh. Ženske so dobile mnoge pravice (izobrazba, zaposlitev), sodelovale so pri ekonomski sferi in prispevale pri stroških gospodinjstva. Dobile so dvojno vlogo. »Obenem družina izgublja pomen ekonomske skupnosti in vse bolj postaja socialno-empativna skupnost« (Ule in Kuhar 2003, 49). V ospredje je prišla emocionalna komponenta, čustvena ljubezen, kjer sta v ospredju samo partnerja, premisleki o zvezi, partnerstvu. Ženske se nisovečodločale za ustalitev s prvim moškim. Prehodi niso bili več samoumevni, vnaprej dani, vendar je celoten potek pridobil individualno plat. Prehodi skozi različna obdobja, cikle v življenju so

postali raznoliki in se diferencirali. To je bil zgolj pričetek sprememb, v grobem pa je še vedno veljalo »moderno nuklearno družino je družboslovje percipiralo kot neolokalno institucijo: ločeno od ostalih sorodniških in javnih odnosov ter jasno strukturirano po starosti in spolu, predvsem pa je takšna družina predstavljala prevladujoč model« (Švab 2001, 48).

3.2 POSTMODERNA, POSTINDRUSTRIJSKA

Obdobje zadnjih trideset let opisuje družbene spremembe, ki so aktualne. Dobimo tudi nov pojem za opis tega obdobja, ki ga vpelje Anthony Giddens, in sicer visoka modernost ali pozna modernost. V tem obdobju izginja meja med javnim in zasebnim, podaljšuje in zamakne se čas vstopa v resno zvezo, skladno s tem se zviša starost ob prvi resni zvezi in seveda s tem tudi starost ob odločitvi za družino in rojstvo prvega otroka (Švab 2001, 73). Zniža se starost ob pričetku seksualne aktivnosti, mladi spolno eksperimentirajo v zgodnji mladosti. Pojavi se želja po oblikovanju lastne poti in ne vnaprej začrtane. Želijo si občutiti svobodo in se individualno odločati o svojem poteku življenja. Ženskam se odpre več možnosti in izbir kakor njihovim materam in babicam. V veliki meri se pričnejo odločati za izobrazbo, kariero in šele nato tudi za družino. Samo rojstvo otroka ne predstavlja več višjega in bistvenega poslanstva v življenju, temveč je to emocionalna odločitev in subjektivna želja. Skladno z višjo izobrazbo se poveča tudi delež ločitev. Vse te spremembe sicer nakazujejo, da je pojem družina vedno težje opredeljiv. Doba obdobja starševstva se vedno krajša, hkrati pa se podaljša obdobje, ko osredotočenje ni na otroku. Tako velik del adolescence in starosti pari preživijo ob t.i. praznem gnezdu, kar pa je tudi posledica manjšega števila otrok v družini. V le treh generacijah je prišlo do popolne spremembe življenjskega poteka. Poveča se občutek odgovornosti za otroke, pari se odločajo za ustvarjanje družine šele tedaj, ko menijo, da bodo zanj lahko poskrbeli tudi materialno in finančno. Odločitev za otroka postane čustvena in osebna (Ule in Kuhar 2003, 49–52).

Kljub vsem spremembam, ki ženske približajo enakovrednemu položaju moškim, pa družinsko in gospodinjstvo še vedno ostaja v njihovi domeni. Ženske postanejo prikrajšane, saj če si želijo otroka, trpi kariera in obratno, če pa uspejo imeti oboje, trpi njihov zasebni čas. Nekdaj je bilo samoumevno, da skrbijo tudi za stare poleg mladih, za kar pa bo zaradi sprememb potrebno poiskati nove mehanizme.

S pojmom družina je mišljeno »le strukturne in formalne dimenzije«, s terminom družinsko življenje pa se govori o »družbeni kompleksnosti, predvsem spremenljivost, dinamičnost in kompleksnost komunikacij« (Švab 2001, 44). Ena izmed najočitnejših sprememb družinskega življenja v postmodernosti je »družinska pluralizacija« (Švab 2001, 45). Definicija družine je razširjena od klasične nuklearne in zaprte tvorbe v odprto z drugimi osebami poleg partnerjev. Definicije v postmoderni skušajo preseči nuklearnost in vključiti čim več družinskih raznolikosti. Spremembe se odvijajo skozi zgodovino, znotraj družinskih potekov, ki jo spreminjajo zaradi okoliščin, razmerij kot so razveze, daljše ostajanje mladine doma, poznejše rojevanje ipd. Spremembe, ki so povezane z pluralizacijo, so tudi spolne spremembe, tu se misli na »novo vlogo očeta«, večjo enakopravnost med moškim in žensko (Švab 2001, 45–48). Vse te spremembe nakazujejo na spreminjanje družinskega življenja tudi v prihodnosti.

»Družina je tudi v »postindustrijski« družbi temeljna agentura družbene slojevitosti« (Sieder 1989, 239). Tudi izbira partnerja predvideva nekakšne zakonitosti, prinaša statusno strukturo.

V Sloveniji lahko govorimo o »pluralizaciji družinskega življenja in družinskih oblik« (Rener in drugi 2006, 63). Sicer ostaja družina temeljna družbena institucija, vendar pa znotraj svoje strukture doživlja spremembe, spreminjajo se vloge, delitev družinskega dela, poteki. Kljub temu da gre forma družine skozi mnoge spremembe, to ne pomeni, da je postala manj pomembna družbena institucija (Rener in drugi 2006).

3.3 SOCIALIZEM

Socializem je povzročil tudi v Sloveniji modernizacijo in s tem spremembo družbenih vlog. Predvsem ženskam je prinesel visoko stopnjo zaposljivosti, hkrati se njihova družinska vloga ni bistveno spremenila, postale so le bolj obremenjene. Njihove zaposlitve so mnogokrat pomenile delo v težkih pogojih, tovarnah, hkrati pa so skrbele še za družinsko delo, vzgoja je še vedno ostala strogo v njihovi domeni. Njihova naloga je bila dobra vzgoja državljanov, ki bodo sposobni za delo. Spodbujalo se je rojstvo čim večjega števila otrok za dobro naroda. Materinstvo je bila javna in kolektivna dolžnost. Skoraj večji pomen od očetov je takrat imela država in njene institucije, prav tako ti niso bili zaželeni v porodnišnicah (Rener in drugi 2008, 129–134).

3.4 NOVI TRENDI

Skladno z družbenimi spremembami smo dobil nove trende, ki ponazarjajo željo in težnje po večji vključenosti in novih načinih večjega sodelovanja moških, ki pri družini in njihovem vsakdanu postanejo zelo pomembni.

3.4.1 OČETOVSKI DOPUST

Dve leti nazaj se je javnosti predstavil predlog o očetovskem dopustu, ki bi vsaj kratkotrajno lahko močno razbremenil ženske. Predlog je sicer javnost precej razburil. Takšen ukrep bi bil po mnenju mnogih dobrodošel, saj je vsaj nekakšen začetek. Sicer se je ukrep izkazal za bolj kratkotrajno pomoč, ki v večji meri ne bi prispeval k spremembi strukture družinskega dela med obema partnerjema in s tem neenakopravni delitvi dela. Lahko bi predstavljal bistven napredek pri enakovrednosti in enakopravni delitvi dela znotraj družinske sfere, razbremenil bi enega partnerja in dal večjo vlogo drugemu. Prav tako bi lahko preoblikoval položaj žensk v družbi, vendar pa je potrebno razumeti, da so takšni procesi in ukrepi, ki bi lahko pripeljali do tako velike spremembe, dolgotrajni, saj je potrebno najprej spremeniti samo mišljenje in razumevanje ženske vloge v širši javnosti, le-ta pa je zakoreninjena globoko v podzavest moških in ne nazadnje tudi žensk, ki mnogokrat svojo večjo obremenjenost vidijo kot normalno in samoumevno. Takšni ukrepi bi lahko tudi spodbudili ženske pri odločitvah za naslednjega otroka, če bi mislile, da bodo njihovi partnerji sodelovali v enaki meri kakor one pri družinskem delu (Švab 2013).

Poznamo več oblik starševskega dopusta, med katerimi lahko moški izkoristijo dopust za nego in varstvo otroka ter očetovski dopust, ki predvideva devetdeset dni. Prisotnost očeta v času nosečnosti in poroda pozitivno vpliva na oblikovanje očetove identitete in na njegovo vlogo, ko tekom očetovskega dopusta pomaga pri skrbi za novorojenčka ter pri družinskih in gospodinjskih opravilih. Vendar se opazijo tudi slabosti, število dni je premajhno, da bi lahko prineslo korenito spremembo v delitvi dela. Ob odhodu moškega nazaj v službo mnogokrat pride do ponovne tradicionalne razdelitve spolnih vlog. Partnerji sicer v času dopusta prevzamejo veliko gospodinjskih del, matere pa se v večji meri posvetijo skrbi za novorojenčka. Moški se zavedajo pomembnosti svoje vloge kot starš in pričakovanj znotraj te

vloge (Rener in drugi 2006, 77–79). Kljub temu da je takšen premik dobrodošel, smo še vedno daleč od aktivnega očetovstva in njegove enakopravne in enakomerne delitve.

3.4.2 NOVO OČETOVSTVO

Očetje se spreminjajo. »Današnji očetje so v primerjavi s svojimi očeti v resnici aktivnejši« (Rener in drugi 2008, 7). Vedno bolj se opazi trud tudi med moškimi, ki bi radi prevzeli bolj vidno vlogo pri starševstvu in družinskem delu. Verjetno so za to zaslužne razmere, okoliščine, spremembe v mišljenju. To lahko opazimo že v različni literaturi, ki daje nasvete tudi očetom. Očetje sicer sodelujejo vedno bolj, kar lahko opazimo pri navzočnosti pri pregledih, porodu, šolanju v času nosečnosti, sodelovanju pri pogovorih in poznavanje informacij (Rener in drugi 2008, 8).

Samo očetovstvo sicer ni nov pojav, v zahodnih in severnih državah se o njem govori že zelo dolgo, posledično je tam ta pojem tudi bolj razvit. Prve, ki so opozorile na pomembnost vloge moškega v družini, so bile feministke, ki so dejale, da je potrebno novo razmišljanje na tem področju.

3.4.3 AKTIVNO OČETOVSTVO

Sprva se je koncept očetovstva povezovalo samo z nuklearno obliko družine, sčasoma pa so razmere privedle do umestitve koncepta očetovstva tudi v družino po razvezi, v reorganizirane družine. Hkrati se z pojmom očetovstva ne misli več samo krvnega sorodstva, temveč lahko takšno vlogo prevzame tudi novi partner mame, ki aktivno sodeluje pri vzgoji. Očetovstvo postane individualizirano, saj zunanje okoliščine spremenijo same miselnosti, kar pa moške prisili k reevalvaciji očetovstva (Rener in drugi 2008, 37–38).

Kljub sicer dobrodošlim spremembam, ki jih opazimo, kjer moški sicer prevzemajo večjo vlogo pri vzgoji in družinskem delu, se še vedno zdi, da nosijo manjšo vlogo kakor ženske, postavljeniso v sekundarni položaj, ženske (matere) pa v primarnega. Postmoderni očetje naj bi bili mnogo bolj vpeti v družinsko življenje. Teorije si sicer nasprotujejo, nekateri trdijo, da je to le mit, drugi ta fenomen priznavajo. Sicer je opredelitev novega očetovstva težja, saj se pojavljajo mnoge nasprotujoče si teorije in ideje. Nekdaj je bila moškemu postavljena vloga v

javni aktivnosti, bil je nekako odrinjen, saj njegova identiteta ni bila vezana na spolno bitje in reprodukcijo (Švab 2001, 115–118). Predstavljali so avtoriteto.

Pleck (Lupton in Barclay v Švab 2001, 121) loči različne kulture in obdobja očetovstva:

1. oče kot avtoritativen moralni in verski pedagog (18. in 19.st.),
2. oče kot distancirani preskrbovalec družine (druga polovica 19. in 20st.),
3. oče kot vzor za ponotranjenje spolne vloge (1940–1965),
4. novi oče, negovalec, skrbnik in hkrati zaposleni (od 1960–).

Sprva se kaže klasična patriarhalna vloga, nato preide na materialno vlogo, kjer je ključna naloga preskrba družine in ne emocionalno ukvarjanje z njo. Nato se počasi spremeni v vzgojno vlogo, kjer se njegova prisotnost zdi nujna za optimalen razvoj otrok in družine. V zgodnjih obdobjih oče predstavlja hierarhično sorazmerje tako v družini kakor tudi v družbenem okolju, saj so takrat glavni družbeni položaj predstavljali ravno moški.

V postmoderni mu upada vloga avtoritete, zdaj se pojem očetovstva povezuje z večjim sodelovanjem pri skrbi za otroke. Moški oblikujejo tesnejša razmerja z otroki, vendar z njimi še vedno sodelujejo na drugačni ravni kakor ženske. Sicer se prakse postmodernih očetov razlikujejo od prejšnjih generacij, vendar pa so še daleč od praks »ki bi jim omogočile intenzivno vključevanje v družinsko življenje oziroma bi premaknile alokacijo družinskega dela« (Švab 2001, 131). Bolj se vključujejo v nosečnost, hodijo na preglede, sodelujejo pri porodu, se igrajo z otroci ipd. Cilj ni, da prevzamejo primarno vlogo, temveč da razvijejo svoje prakse in mehanizme znotraj družinskega življenja (Švab 2001, 125–131).

»Problem moške vključenosti v družino ni toliko problem moških oziroma njihove pripravljenosti in sposobnosti za učenje, temveč kulturnega imaginarija, ki v ontologijo družine umešča materinstvo kot ekskluzivno, nenadomestljivo in za obstoj in reprodukcijo družbe nujno vlogo« (Švab 2001, 131). Opazimo bolj aktivno sodelovanje očetov pri družinskem delu, skrbi za otroka. Najbolj se spremembe opazijo pri vrednotah, stališčih, percepcijah aktivnega očetovstva, materinstva ter samega družinskega življenja (Rener in drugi 2006). »Družinska vloga vključevanja očeta je torej postmoderni trend, ki je v obdobju največje promocijske akcije« (Rener in drugi 2008, 159).

4 MATI KOT VRATARKA

Izraz se nanaša na naravno prednost, ki jo poseduje ženska nad otrokom. Gre za povezanost matere in njenega otroka, povezanost, s kakršno moški ne more tekmovati. Ženska se z rojstvom otroka postavi v višji položaj in tako sama odreja, kdaj se bo oče vključil. Koncept lahko povežemo tudi z delitvijo družinskega dela, saj ženskam verjetno ravno zaradi biološke povezave z rojstvom daje večjo vlogo, z njo pa se ženske ponotranjijo. Mnogokrat je vloga mater dvojna, vzgojiti morajo tako otroka kakor tudi očeta, ženske znajo nekako bolje potolažiti otroka, imajo z njim drugačno povezanost kakor oče. V višji položaj jo postavijo tudi različne aktivnosti, ki so zanjo nujne, za moškega pa ne, kot je predporodni tečaj. S tem ima ženska v znanju prednost in mora nato ob rojstvu otroka naučiti še moškega (Rener in drugi 2008, 153–159).

5 DELITEV DELA V VSAKDANJEM ŽIVLJENJU

Z rojstvom otroka, predvsem prvega, postane delitev dela dokaj tradicionalna, ženska prevzame večjo vlogo in postane primarno mati in gospodinja. Po rojstvu otroka ženske prevzamejo mnogo večji del družinskega dela (A.M. Heesink in Van de Vliert 2002, 930). Vendar pa v zadnjem obdobju opazimo porast sodelovanja moških, njihove pomoči pri različnih družinskih in gospodinjskih opravilih. Moški, ki bolj sodelujejo v zasebni sferi in prevzemajo večje odgovornosti, se tudi bolje izkažejo pri medsebojni komunikaciji s partnerko v primerjavi z moškimi, ki niso tako egalitarni (Coltrane v Sabbattini in Lepaer 2004, 217). Dobra komunikacija in posledično boljši odnosi in večje zadovoljstvo s posamezniki v zvezi pozitivno vpliva tudi na otroka. Moški se sicer raje posvetijo otroku kakor npr. gospodinjskim opravilom. Matere mnogokrat skrbijo za vsakdanje otrokove aktivnosti in naloge, kot je hranjenje, kopanje, emocionalna podpora, dobro psihofizično počutje, moški pa večji del namenijo npr. igri z otrokom (Sabbattini in Lepaer 2004, 218), kar je ugotovil tudi že Coltrane (1997), in sicer da se predvsem moški radi igrajo s svojimi sinovi. Prav tako je ugotovil, da je opazen premik predvsem pri nakupovanju hrane in pospravljanju po obedu. Žal pa premika ne gresta eden z drugim v roki, moški pri gospodinjstvu večinoma zgolj »pomagajo« ženskam, medtem ko je pri skrbi za otroke iniciativa z njihove (moške) strani.

Nekateri avtorji opazijo povezavo med družinskim in gospodinjskim delom in trdijo, da tisti moški, ki aktivno pomagajo pri gospodinjstvu, tudi bolj sodelujejo in prispevajo pri skrbi za otroka (Ishii-Kuntz, Coltrane v Sabbattini in Leaper 2004, 218).

»Večkratna obremenitev zaposlenih zakonskih žena izvira iz njihove nezadostne razbremenitve v gospodinjstvu in družini, oziroma je – izraženo z zgodovinskega vidika – izraz zapoznelega prilagajanja vlog moškega in ženske v kontekstu strukturnih sprememb družbe« (Sieder 1989,235).

V 60. in 70. letih se delitev dela znotraj doma niti ni toliko povečala, se pa opazi porast ukvarjanja z otroci (Sieder 1989, 236). Danes se zdi, da očetje nosijo 1/3 deleža pri skrbi za otroka (Coltrane 1997).

6 VPLIV OBLIKE STARŠEVSTVA NA DELITEV DRUŽINSKEGA DELA

Spolna delitev družinskega dela mnogokrat odraža stil in obliko starševstva partnerjev. Ločimo dve bistveni spremenljivki, in sicer emocionalno plat, ki vključuje občutljivost, nežnost, ter različne zahteve, ki jih imajo partnerji do otrok, kot je denimo nadzor in disciplinske prakse. Po Baumrindu (Sabbattini in Leaper 2004, 219) lahko oblikujemo štiri oblike ali stile starševstva, in sicer prvi je avtoritativen, pri katerem sta obe zgoraj opisani spremenljivki visoko vrednoteni, drugi tip je avtoritaren, za katerega so značilne visoke zahteve in pričakovanja, a hkrati nizka čustvena podpora, tretja oblika je permisivna, kjer partnerja nudita visoko čustveno podporo, a imata hkrati zelo nizek nadzor in zahteve, ter zadnji tip, odmaknjen in bolj sproščen stil, kjer pa sta tako emocionalna podpora kakor zahteve zelo nizko na lestvici. Nad otroka se pri zadnjem tipu ne vrši zahtev, pričakovanj, prav tako se mu ne nudi visoke čustvene podpore. Pri avtoritativnem je večji poudarek tudi na demokratični komunikaciji, ta večšina se zdi višje vrednotena in v večji rabi v vsakdanjem življenju pri tistih starših in partnerjih, ki prisegajo bolj na egalitarni tip kakor tradicionalni, kjer prevladujejo spolno določene vloge in ni prostora za demokratično prerazporeditev. Avtoritaren tip vzgoje lahko povežemo s perfekcionizmom, kjer starše bolj skrbijo napake in zmogljivosti, medtem ko avtoritativen te vidike omili (Hibbard in Walton 2014, 269).

Otroci, ki so izpostavljeni bolj tradicionalnemu tipu starševstva in tradicionalni ureditvi doma, posledično mnogokrat družinsko delo in tudi starševstvo povezujejo z stereotipnimi spolnimi vlogami, ki so prevladovalenekoč. Ravno nasprotno pa se zdi, da otroci bolj egalitarno usmerjenih staršev delitev dela ne povezujejo s spolno komponento oziroma vsaj ne v tolikšni meri. Zdi se, da ima slednja oblika starševstva vpliv tudi na otrokovo razumevanje in vrednotenje samega spola, saj je otrok izpostavljen pravični in enakomerni razdelitvi dela, takšni, kjer moški opravi tudi kakšno sicer žensko opravilo in obratno. S tem otrok izgubi predstavo, kaj je prikazano kot žensko in kaj kot moško delo (Sabbatini in Leaper 2004, 219). Starševske prakse pomembno vplivajo na razdelitev tako družinskega kakor gospodinjskega dela. Seveda na to vplivajo tudi različni dejavniki, kot so komunikacija, ter individualni, medosebni, kulturni vidiki in sama socializacija v različnih institucijah. Otroci se morebitnih stereotipov naučijo z opazovanjem tistih, ki so ali niso prisotni v družini (Crespi 2003).

7 EMPIRIČNI DEL

Drugi del diplomske naloge je namenjen raziskavi in analizi, ki sem jo opravila na podlagi treh intervjuvanih oseb, žensk. Z opravljenimi intervjuji bom lahko ponazorila dejanske razmere na področju starševstva in delitve družinskega dela, prav tako bom z njimi in z analizo pridobljenih podatkov lažje odgovorila na svoje raziskovalno vprašanje.

7.1 METODOLOGIJA

Pri izvedbi empiričnega dela sem se odločila za kvalitativno metodologijo, in sicer za polstrukturirane intervjuje s tremi generacijami žensk, ki imajo vse svoje otroke. Za takšen pristop sem se odločila zaradi poglobljenosti podatkov, ki jih takšen pristop omogoča. Vprašanja niso bila že vnaprej do potankosti sestavljena, saj sem želela, da imajo intervjuvanke svobodo pri odgovarjanju. Intervjuji so potekali v zasebnosti, kar mi je omogočilo zaznavanje morebitnih nejasnosti in podajanje dodatnih pojasnil ter podvprašanj. Vprašanja so bila zastavljena precej široko in raznoliko, saj sem želela pridobiti vpogled v različna področja, ki sestavljajo družinsko delo. Vprašanja so bila razdeljena na tri sklope, in

sicer prvi sklop je vseboval nekaj uvodnih vprašanj, drugi skop je bil na temo gospodinjstva ter zadnji je pokrival področje starševstva.

7.2 CILJ IN RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

Cilj empirične analize je ugotoviti prakse na področju družinskega življenja tekom treh generacij, torej kakšne so bile prakse nekoč ter kakšne so v današnjem obdobju, v pozni moderni ali postmoderni. Hkrati bom preverila tudi, ali se moje ugotovitve ujemajo z ugotovitvamirazličnih avtorjev v teoretičnem delu. Zanima me, kakšne so morebitne spremembe, ki so se pojavile tekom treh generacij ter na katerih področjih so te najbolj očitne. Znotraj tega me zanima tudi, na katerem področju se moški bolj vključujejo in kje morda manj. Cilj empirične analize je tudi preveriti tezo, da je delitev družinskega dela razdeljena neenakomerno ter da je spolna determinanta tu še vedno pomembna in igra močno vlogo.

7.3 VZOREC IN SOCIALNO DEMOGRAFSKI OPIS

Za vzorec sem, kot sem že omenila, izbrala tri ženske različnih generacij, starih od 23 do 86 let. Srednja in najmlajša ženska sta v izvenzakonski in zakonski zvezi, najstarejša ženska pa je bila večino življenja poročena, a je zadnjih nekaj let ovodela. Seveda imajo vse intervjuvanke otroke, kar je ključno za mojo raziskavo. Prva dva intervjuja, torej kot jih bom poimenovala tudi v analizi, z najmlajšo in srednjo generacijo sem opravila 27.5.2015 na njihovem prebivališču. Pravih imen tekom intervjuja in analize zaradi zagotovitve anonimnosti ne bom razkrila. Z najstarejšo generacijo sem intervju opravila nekaj dni pozneje, in sicer 31.5.2015, prav tako na njenem domu. Vse tri osebe prihajajo iz Ljubljane oz. bližnje okolice. Za intervju sem z razlogom izbrala njihova prebivališča, saj menim, da so tako odgovarjale bolj sproščeno in iskreno. Prva dva intervjuja sta potekala v zgodnjih popoldanskih urah, zadnji pa v pozno popoldanskih. Z vsemi sem opravila polstrukturiran intervju, vsem sem zastavila enaka osnovna vprašanja, znotraj teh pa so nato lahko prosto odgovarjale, kakor so želele. S tem sem pridobila širši vpogled v njihovo osebno dožemanje razmer.

Najmlajša ženska je stara 23 let in ima otroka, starega 2 leti. Prvotno prihaja iz mesta Ljubljane, natančneje z Bežigrada, ob rojstvu otroka pa se je preselila v okolico Dobrove k

partnerjevim staršem, saj jima finančne razmere ne dopuščajo nakupa ali najema svojega stanovanja. Je zaposlena za polni delovni čas ter hkrati izredna študentka. Ženska srednjegeneracije je stara 56 let in ima dva otroka, stara 22 in 23 let. Prav tako prihaja iz mesta Ljubljana, natančneje z Bežigrada. Skozi celotno obdobje starševstva, razen v času porodniškega staleža, je bila in je še vedno zaposlena za polni delovni čas, kakor tudi njen partner. Ženska starejšegeneracije je stara 86 let in je že nekaj let upokojena, pred tem pa je bila dolga leta zaposlena. Ima dva otroka, stara 56 in 66 let. Prav tako prihaja iz Ljubljane-Bežigrad. Oba z možem sta bila zaposlena za polni delovni čas. Ona je sicer ob vsakem otroku poleg porodniške odsotnosti še za eno leto prekinila delovno razmerje.

7.4 ANALIZA PODATKOV

Intervjuvanke so bile izključno ženskega spola, kar mislim, da mi bo dalo boljši vpogled v razmere skozi čas, seveda pa bo hkrati tudi zanemarljiv vpogled v moško plat. Vprašalnik je bil v osnovi za vse enak (v prilogi), vendar pa je vsaka intervjuvanka potem odgovarjala bolj ali manj poglobljeno, od nekaterih sem pridobila več informacij kakor od ostalih. Najbolj skope informacije sem prejela od ženske starejše generacije, saj so bile takrat razmere tako drugačne, da na določena vprašanja ni mogla odgovoriti, saj so ji bila zastavljena prvič in o tem do takrat ni razmišljala. Prav tako na določena vprašanja niso mogle vse odgovoriti primerljivo, saj ženska najmlajše generacije še nima tako starega otroka, da bi lahko odgovorila na vsa vprašanja, vendar pa te razlike niso in ne vplivajo na rezultate in analizo intervjuja, saj je kljub temu razvidna razlika med generacijami, kar je tudi cilj diplomske naloge. Intervju je potekal po različnih sklopih, zato bo tudi analiza potekala na enak način.

7.4.1 PRVI SKLOP – UVODNA VPRAŠANJA

Ženska najmlajše generacije je stara 23 let in ima 2 leti starega otroka s svojim partnerjem, s katerim sta v izvenzakonski zvezi. Sicer prihaja iz mesta Ljubljana, vendar sta se ob rojstvu otroka preselila k njegovim staršem na obrobje Ljubljane. Ona sicer poleg zaposlitve še študira, partner je tudi študent, vendar ni zaposlen, kljub temu pa dela preko študentskega servisa enako število ur kot zaposleni za polni delovni čas. Otroka nista načrtovala, vendar sta skupaj že nekaj let, zato sta se odločila, da ga obdržita. Oba sta zaposlena pri njegovih starših,

ki imajo gradbeno podjetje. Njuni starši so jima zelo pomagali tudi finančno, saj sama zaenkrat ne bi zmogla tolikšnega bremena.

Ženska srednje generacije je stara 56 let in ima s svojim možem dva otroka, stara 23 in 22 let. Ob rojstvu prvega otroka je bila stara 33 let. S svojim možem sta se spoznala, ko sta bila stara 28 let in sta bila že oba zaposlena, ona pa je pred tem tudi doštudirala. Oba sta iz mesta Ljubljane. Tako zdaj kakor tudi, ko sta imela otroke, sta oba zaposlena za polni delovni čas. Razlog za poznejše rojstvo prvega otroka je bil v težki zanositvi.

Pripadnica najstarejše generacije je stara 86 let in ima s pokojnim možem dva otroka, enega sta imela, ko je bila stara 20 let, in drugega, ko je bila stara 30 let. V tem času sta bila oba zaposlena za polni delovni čas. Od pripadnice te generacije sem prejela najbolj skope odgovore, saj na nekatera vprašanja ni znala odgovoriti, ker je še nihče ni kaj takega spraševal, niti o določenih tematikah ni razmišljala oz. so bile družbene okoliščine in prepričanje ter mišljenje o tem, kaj je delo ženske in kaj moškega, takrat ko je bila mlada, popolnoma drugačne.

7.4.2 DRUGI SKLOP – GOSPODINJSTVO

Ženska najmlajšegeneracije na prvo vprašanje, kdo v večji meri skrbi za gospodinjstvo, brez razmisleka odgovori, da je to nedvomno ona. Hkrati sicer pove tudi, da imata nekatera opravila razdeljena:»Na meni je več kuhanja, pospravljanja znotraj, edina stvar, ki jo opravi, je, da odnese smeti ven in posesa« (Maja 2015, 23 let).

To sta se zavestno dogovorila, saj sama raje tega ne počne. Partner opravlja večino zunanjih del okoli hiše, kot je denimo košnja, in s tem hkrati pomaga tudi svojim staršem, saj trenutno živita v njuni hiši. Njena naloga pa so bolj notranja opravila. Včasih jima na pomoč priskoči tudi partnerjeva babica, ki živi v isti hiši. Tako jima pomaga pri likanju in pranju oblačil, kadar je to potrebno. Kadar sama ne utegne opraviti vseh opravil, mora partnerja za pomoč prositi in če delo presega njun dogovor, ga mora večkrat opomniti, da bi morda potrebovala pomoč pri pripravi kosila ali denimo pri otroku, ki bi ga bilo potrebno previti. Njun dan sicer poteka časovno podobno. Zjutraj se vsi zbudijo ob približno enaki uri, ona nato obleče in pripravi otroka za odhod v vrtec, partner v tem času skuha kavo, se obleče in pripravi na delo. Ko je pripravljen, skrbi za otroka, da se še ona pripravi za službo. Kadar gredo na delo skupaj

z enim avtom (kar je odvisno od njegovega delovne dne, saj ima zelo razgibano delo), peljeta otroka v vrtec skupaj in ga gresta potem tudi skupaj iskat. Po službi se ona loti priprave kosila, on pa se ponavadi v tem času igra z otrokom. Ko pojedjo, se, če je lepo vreme, odpravijo na sprehod, saj pravi, da se jima zelo pomembno zdi, da preživijo čim več časa skupaj kot družina kljub vsakodnevnim opravilom. Pozno popoldne proti večeru partner otroka skopa, ona pa se v tem času odpočije. Pravi, da je to posledica spontanega dogovora. Sicer pove, da se sama z gospodinjskimi opravili ukvarja približno dve uri na dan, partner pa približno pol ure. Poleti ji je kuha mnogokrat prihranjena, saj velikokrat pečejo zunaj na žaru, kar je partnerjevo delo, ona pa pripravi vse sestavine in kasneje pospravi. Včasih kosilo pripravi tudi babica in jo tako malo razbremeni. Sama razporeditev družinskega dela se ji mnogokrat ne zdi optimalna, pove, da bi bila včasih zelo vesela malo več pomoči pri vsakdanjih opravilih. Vendar pa hkrati pove: »Glede na to, da so okoli hiše težja dela, je enakomerno razporejeno, rajši kuham pa pospravljam, kakor da bi morala zunaj, je pa mojega dela notri veliko več in je bolj zahtevno« (Maja 2015, 23 let).

Njeno delo sicer zahteva več časa kakor njegovo, vendar imata nekaj pomoči tudi od staršev. Kljub temu mnogokrat opravlja več del hkrati, kot je npr. kuhanje in istočasno varovanje otroka. Kadar se čuti zelo obremenjeno, pride do prepira, vendar pa so spremembe očitne le kakšen dan ali dva, nato pa se situacija vrne na stare tire. »To se pričakuje v družbi od žensk, da bolj gospodinji, je nekaj, s čimer smo se sprijaznile« (Maja 2015, 23 let).

Tudi pripadnica srednje generacije pove, da je v večji meri za gospodinjska opravila skrbela ona, kar pa je bila navajena od svojih staršev, prav tako je to posledica zgodnjega odhoda od doma, saj je morala sama skrbeti za svoje stanovanje. V večji meri je tako ostalo tudi, ko je dobila partnerja. »Takrat na začetku se mi je zdelo samoumevno, da skrbim za vse, zdaj pa vidim, da ni več tako, glavnina stvari je na meni« (Staša 2015, 56 let).

Kljub temu da je partner pomagal in prispeval svoj delež, se ji je zdelo samoumevno, da je večinski del na njenih plečih. V intervjuju z ženskosrednje generacije opažam zelo velik razpon med moževo pomočjo v obdobju, ko sta bila otroka majhna, ter danes. V preteklosti je prispeval mnogo večji delež pomoči kakor danes, vendar pa pove, da to ni bila stvar izbire, saj tudi če bi želela sama poskrbeti za otroka in dom, bi to težko storila, saj je med otrokoma zgolj leto dni razlike in sta tako morala skrbeti za dva dojenčka hkrati. V tem obdobju je mož poleg redne zaposlitve za polni delovni čas zraven še študiral, tako da to obdobje opiše kot zelo naporno. Ponavadi sta si otroka razdelila in sta skrbela vsak za enega, saj drugače ni šlo.

Posledično mnogokrat stanovanja ni/nista uspela pospraviti. Kolikor je bilo kaj prostega časa, sta se raje odpravila z otroki v park na sprehod in sta stanovanje pustila nepospravljeno. Vsak prosti trenutek so raje izkoristili za skupno druženje. Sicer je tako njun dan kakor od mlajše generacije potekal precej podobno. Zjutraj so šli skupaj od doma, saj sta delo pričenjala ob podobni uri in ga tako tudi zaključila. Otroke sta na poti v službo odpeljala v vrtec, kasneje pa jih je šel mož iskat. Transport je bil v njegovi domeni. To obdobje opiše kot zelo naporno, saj je en sam starš težko skrbel za oba otroka. Vedno sta imela vsak svoj voziček in se ukvarjala vsak z enim, vsaj dokler sta bila majhna. Pri gospodinjstvu je v večji meri kuhala ona, on pa je kdaj pa kdaj posesal, obesil perilo ter na samem začetku tudi kaj zlikal. Gre za dejavnosti, za katere pove, da so kasneje popolnoma izginile. Vendar pa pove, da se je z otroki vedno rad ukvarjal, le gospodinjstva ni toliko maral. Dogovora o tem, za kaj bo kdo skrbel, nista imela, saj ob dveh majhnih otrocih za to sploh ni bilo energije. Če sta že imela kakšne dejavnosti ločene, je bila to posledica spontanosti in ne dogovora. Če je imela ona npr. v naročju otroke in je bilo potrebno nesti smeti, je to storil on. »Zdaj je pa mož len, vsako stvar mu je treba petkrat reči« (Staša 2015, 56 let).

Tudi pozneje, ko sta bila otroka že malo starejša, je ponoči po njih hodil on, kar pa mu nikdar ni predstavljalo problema. »Če bi rekla, da ni pomagal, bi se zlagala« (Staša 2015, 56 let). Prav tako je fizična dela opravljal on, kot je košnja trave, nošenje vrečk iz trgovin ipd. Sicer sta vsa opravila opravljala sproti brez pogovora kdo bo kaj, da bi bilo čim manj naporno, saj se nista imela časa prerekati.

En sam tako ali tako ni zmožgal. Vendar so bila gospodinjstva opravila v večji meri njeno področje, za katera je porabila približno 3–4 ure na dan, on pa povprečno eno uro, pa še to pove, da je bilo veliko. Sicer si je in si še vedno želi več pomoči, vendar pa je do sedaj že obupala in zaradi miru v družini raje stori sama. Pove, da si želi, da bi kdaj kaj storil on, da bi sama lahko prebrala kakšno knjigo ali kaj podobnega. Največ pomoči bi potrebovala pri gospodinjstvu. Izrazi, da se je počutila obremenjeno, sicer pa, ko sta bila otroka manjša, ni razmišljala, ali je enakovredno razporejeno ali ne, saj je bilo toliko stvari za postoriti, da je to samo storila in o tem ni razpravljala. Tudi če je kdaj prišlo do razprave ali prepira, se dolgoročno ni nikoli nič spremenilo. Zdelo se ji je samoumevno, da ona pospravi, on pa se tačas igra z otrokoma ali jima pomaga za šolo. Sama je mnogokrat opravljala več del hkrati (kuhala, vmes kaj pospravila). Za to sicer krivi tudi njegove starše, od katerih je takšnega odnosa navajen in naučen, torej da je dom ženska skrb. Kljub temu pa se je z otroci veliko ukvarjal. Nanj sta bila oba otroka zelo navezana.

Ženska starejše generacije na vprašanje, kdo je v večji meri skrbel za gospodinjstvo, pove, da je za to skrbela ona, da ni bilo razdeljeno nobeno opravilo, prav tako ni obstajal nikakršen dogovor, saj je bilo popolnoma samoumevno, da je to njeno delo. On je zgolj kaj popravil, če se je pokvarilo. Za kuho je vedno skrbela samo ona, prav tako za pranje oblačil in za otroke. Pove, da tudi če bi kaj potrebovala (pa o tem sploh ni razmišljala) ga ne bi nič vprašala ali prosila. »Mu sploh nisem nič rekla, če je hotel, kaj je naredil, če ne pa ne, nisem zahtevala nikoli« (Fani 2015, 86 let).

Sama je bila sicer zaposlena, vendar je ob rojstvu obeh otrok prekinila delovno razmerje za dve leti, da je lahko zanj skrbela. Z delom je želela počakati dokler se otrok ni naučil hoditi, da je znal iti samostojno na stranišče in povedati, če je lačen ali žejen. Želela je, da je dovolj samostojen, da ga lahko da v varstvo h gospe iz sosednjega bloka. Njen mož je tako zjutraj vstal in odšel v službo, ona pa je prvi dve leti doma skrbela za otroka, po dopoljenem drugem letu pa ga je dala v varstvo. Prvi otrok je veliko časa preživel pri njeni mami na deželi, drugi pa je hodil v varstvo k neki gospe, saj je bila mama že prestara, ker je med otrokoma 10 let razlike. Tako je drugega otroka zjutraj pred službo peljala v varstvo, s sabo mu je prinesla kosilo, ki ga je prej še skuhala. To je počela, dokler ni šel v šolo, potem pa je kosilo jedel v šoli. Takoj po službi, po naporni službi, saj je bila zaposlena v strežbi v gostinstvu, je odšla po otroka in se še doma nekaj ur ukvarjala z njim ali pa sta odšla skupaj po opravkih. Pove, da sama ni šla nikamor brez otrok, vedno sta šla oba z njo po kakršnih koli opravkih. Želela je, da so čim več skupaj. Mož je hodil v službo in se ni toliko ukvarjal z otroki oz. v veliko manjši meri kakor ona. On je po službi bral časopis, ona pa je skrbela še za gospodinjstvo in otroke. Povprečno ji je skrb za gospodinjstvo, družino in otroke vzela 5 ur, njemu pa morda 2. Če kdaj sama ni zmogla skrbeti za vse, je on odpeljal otroke na sprehod, sicer pa je med otrokoma toliko starostne razlike, da je starejši skrbel za mlajšega. »Tokrat sploh ni bilo pomembno, se je zdelo, da ni tako kot danes, ko mora mož pomagat. Če je hotel, je bilo strašno dobro, če pa ni, pa ni« (Fani 2015, 86 let).

Pove, da ni tako kot danes, ko je nujno, da mož pomaga pri različnih opravilih. Če je bilo res treba, je popazil na otroke, sicer pa takrat ni bila takšna praksa. Skladno s tem tudi pravi, da ni čutila obremenjenosti, saj se o tem sploh ni razmišljalo v smislu morebitnih izboljšav.

»Jaz tega sploh nisem čutila, mislila sem, da je to dolžnost moja, da moram kakor morem« (Fani 2015, 86 let).

Danes se čudi, kako živijo, kako jim je dobro in mnogo lažje, kakor je bilo njej. Sama pa takrat še pralnega stroja ni imela. Včasih je opravljala več del hkrati, vendar ji to ni predstavljalo problema. Sicer pa so tudi otroci kasneje pomagali pri opravilih.

7.4.3 TRETJI SKLOP – VZGOJA

Ženska mlajšegeneracije v sklopu vprašanj o vzgoji pove, da ima včasih za otroka več časa ona, kadar prej konča službo kakor on, vendar pa se trudita delovati soglasno in usklajeno. Bolj trdo in disciplinarno vlogo nosi partner, če bi bilo potrebno na otroku kdaj uporabiti silo, pove, da bi bil to nedvomno on, saj sama nebi zmogla. »Nisva ga še po ritki, bi ga pa najbrž on, saj bi bilo meni grozno« (Maja 2015, 23 let).

Vendar za enkrat do tega še ni prišlo. Na različne dejavnosti ga vozi ona, kar vključuje tudi vožnjo k zdravnikom. V primeru bolezni v prvi vrsti zanj skrbi ona, tudi če sta oba doma in na voljo. Pravi, da je to njena naloga, ki jo rada opravlja, saj se ji takrat otrok smili in si želi biti ob njem. Tudi različni sestanki v vrtcu so njena naloga in pravi, da bo tako tudi v prihodnje, saj meni, da je to delo mamic. Sicer ji to ustreza, saj želi vedeti za vse, kar se dogaja z otrokom. Igra pa se zdi v večji meri partnerjevo delo, sploh ko gre za zunanje dejavnosti, kot je nogomet. Pove, da če bi partnerju ponudila na izbiro ali bo skuhal kosilo ali se bo igral z otrokom, bo vedno izbral slednjo. Glede učenja, oz. zaenkrat so to v večji meri branja pravljic in risanje, se v večini ukvarja ona in meni, da bo tudi v prihodnosti to njeno področje, razen pri tehničnih predmetih, na katere se bolj spozna partner. V kolikor otroka kaj muči, se obrne nanjo, vendar to pri takšni nizki starosti še niso resnejše problematike. Meni pa, da se bo zaradi spola raje v prihodnosti obrnil na očeta.

Pripadnica srednje generacije pove, da je bilo pri skrbi za otroka in vzgoji delo razdeljeno zelo enakovredno. Vendar pa sta vseeno imela razdeljene vloge. Za razliko od mlajše generacije je bila tu stroga figura ona. »Če je bilo treba tulit, sem bila jaz tista, saj mož ne zna reči ne, sem bila jaz ta grda mama, ki se krega« (Stiša 2015, 56 let).

Ona je bila tako tista stroga figura, ki je otroke okarala in disciplinirala, on pa je bil prijazen, pri katerem sta imela otroka potuho. Enkrat je sicer enega od otrok partner discipliniral z uporabo sile, vendar mu je bilo nemudoma žal in tega ni storil nikdar več. V primeru bolezni je večinoma za otroka skrbela ona, prav tako je koristila odsotnost z dela za nego otroka.

Situacija je bila toliko težja, ko se je v večini primerov našel še drugi otrok, tako da je skrbel za dva bolna otroke. Kadar ni zmožna, ji je na pomoč priskočila tašča ali partner, ki ji je pomagal po službi, sajmu ni predstavljalo problema ukvarjati se z bolnim otrokom. K zdravnikom sta jih vozila oba, saj, kot je že omenjeno, sta bila mnogokrat bolna oba hkrati in tako en sam starš ni zmožel voziti obeh. Sicer se njen partner ogromno tudi igral z otrokoma, ona pa je tačas izkoristila in kaj pospravila ali skuhalo. Učila sta se večinoma sama, saj nista bila nikoli problematična, razen pri matematiki in naravoslovnih predmetih je vskočil mož. Na rodiljske sestanke sta, dokler sta bila v osnovni šoli, hodila oba, saj so mnogokrat potekali hkrati, tako da sta šla vsak na enega, v srednji šoli pa je hodila ona na svojo željo, saj ji je to predstavljalo obliko druženja z drugimi mamami in učiteljicami. Če sta otroke kdaj imela osebni problem ali jih je kdaj kaj pestilo, sta se obrnila nanjo, moralne nauke, kaj je prav in kaj ne, pa sta delila oba.

Ženska starejšegeneracije pove, da sta imela možem približno enako časovno je mogoče kdaj on dlje delal, vendar je tudi ona potem, ko je bila nazaj v službi, morala podaljševati. Za vzgojo otrok je skrbel ona. Fizično ju je vzgajal mož. Kadar sta bila bolna, je zanj skrbel ona, prav tako ju je vozila k zdravnikom. Tudi na rodiljske sestanke je hodila ona, za učenje pa je v večji meri skrbel mož. Prav tako se je kdaj igral z njima igre, kot je kartanje ali človek ne jezi se.

8 DISKUSIJA

Ob podrobni analizi intervjujev ugotovim veliko skladnost z že raziskano literaturo. Zdi se, da so vloge v obdobju treh generacij, ki sem intervjuvala, razdeljene precej tradicionalno, tudi če so opazne spremembe. Tako se zdi, da je večji del gospodinjstva in družinskega dela v ženski domeni, kakor sta ugotovili že Poortman in Van der Lippe (2009, 526). Vse tri generacije povedo, da pri gospodinjstvih opravilih one skrbijo za kuho in pospravljanje stanovanja, hiše; moško delo pa so zunanja opravila, kot je košnja trave ter različna tehnična popravila. Tako se zdi, kakor je dejala že Alenka Švab (2001, 147), da se alokacija dela še ni uspela premakniti oz. poteka zelo počasi, in šeni postala enakovredna. Sicer pa se zdi, da so vidne nekatere spremembe med vsemi tremi generacijami, predvsem se opazi razpon med starejšo generacijo naproti srednji in mlajši. Pri starejši generaciji opazim veliko dejavnikov, ki so konsistentni z

modernim obdobjem, celotna gospodinjska opravila in skrb za družino je bila na ženskih plečih, medtem ko pri drugih dveh generacijah opazim pomoč pri npr. sesanju, odnašanju smeti, torej pri lažjih opravilih. Se pa zdi, da je kuha strogo v ženski domeni. Prav tako opazim razliko pri pomoči pri različnih opravilih med generacijami oz. predvsem razliko med starejšo generacijo in drugima dvema. Pripadnica starejšegeneracije je bila za vse sama in ni imela pomoči, razen od kakšne sosede kdaj pa kdaj, medtem ko sta ostali dve generaciji imeli oz. imata na voljo taščo ali babico od partnerja, ki jima mnogo različnih del prihranita oz. pomagata pri različnih opravilih. Veliko razliko opazim tudi pri čustvenem izražanju moških, pri starejši generaciji se zdi, da moški ni imel večjega vpliva na otroke, je bil precej ločen od zasebne sfere, medtem ko pri drugih dveh generacijah opazim aktivnejše sodelovanje moških pri otrocih (skupni sprehodi, igra). Skladno s teoretičnim delom in že objavljeno literaturo opazim, da moški v vseh treh generacijah raje izbirajo lahkotnejša opravila napram npr. kuhi, vedno se raje odločajo za igro z otrokom. Moški se predvsem v zadnjih dveh generacijah zavedajo pomembnosti participacije v družinskem življenju, prihaja do spreminjanja identitete in večje poenotenosti z vlogo očeta (Rener in drugi 2006, 83). V vseh treh generacijah opazim podobnost pri izražanju avtoritete in vršenju discipline, le-ta se zdi, da je v vseh generacijah v moški domeni, nobena ženska od intervjuvanih po njihovem mnenju ne bi mogla udariti otroka in je/bi to moral storiti moški. To bi lahko povezali s čustveno komponento žensk, ki se tekom celotne literature pojavlja kot zgolj ženska lastnost in jemnogokrat uporabljena v slabšalnem pomenu. Vse tri generacije povedo, da so one primarne skrbnice otrok, seveda tonajbolj velja za starejšo generacijo, pri mlajših dveh pa to velja predvsem pri skrbi za otroka v času bolezni, prisotnosti na govorilnih urah, različnih dejavnostih ipd. Moški se z njimi raje ukvarjajo znotraj svojega doma, kot je pomoč pri učenju. V svoji raziskavi ugotavljam, da predvsem pri najmlajši generaciji očetje želijo biti del družine in v njej aktivno sodelovati, kar se kaže v skupnih sprehodih, druženju po službi, igri z otrokom, prispevkih v gospodinjstvu, vendar pa hkrati opazim tudi nekatere dejavnosti, ki se še vedno zdijo strogo ženske, kot je skrb za otroka v času bolezni, vožnja k zdravniku, prisotnost na govorilnih urah in roditeljskih sestankih ter kuhanje. Tekom analize treh generacij se opazijo dobrodošle spremembe v razumevanju moških o njihovi vlogi v družini in gospodinjstvu, vendar pa se zdi, da ta nastop še ni samostojen in samozavesten in še vedno služi v funkciji pomoči partnerki in nezavestno opravljanje dejavnosti z namenom enakovrednosti. Tako se zdi, da je kljub nekaterim pozitivnim spremembam še vedno večji delež na ženskih plečih.

Hkrati z analizo ugotavljam, da bi bilo morda v prihodnosti dobro v intervjuje vključiti tudi moške osebe, ki bi lahko predstavili svojo plat zgodbe ter njihov pogled in interpretacijo svojega sodelovanja in prispevanja k družinskemu delu in starševstvu.

9 SKLEP

V današnjem obdobju se odvijajo pomembne spremembe, ki dajejo družbi in predvsem ženskam drugačne predstave o družinskem življenju in delitvi spolnih vlog. Tako ženske dobivajo občutek, da družina in z njo povezano družinsko delo ni nujno zgolj njihova skrb, ob večji vključenosti moških pa se v tem procesu ne počutijo več tako same kakor so se včasih, kar pa lahko in verjetno vpliva na odločitev za naslednjega otroka. Prihaja do drugačnega oblikovanja in spreminjanja vrednot, ki tudi moškim narekujejo željo pri sodelovanju v družinski sferi. Včasih se je pričakovalo, da ima moški zlikano in oprano perilo, da ga počaka večerja na mizi in da ima lepo vzgojenega otroka. Danes pa, če želijo moški vse to, morajo sodelovati in pomagati. Predvsem se zdi, da se je ta preobrat zgodil ob vedno večji izobraženosti in zaposlenosti žensk in njihovem ustvarjanju kariere, ki so postale enako pomembne kakor od partnerjev, prav tako so postale pomembno udeležene v finančni sferi in proračunu družine. Bolj egalitarna razporeditev med partnerjema pripomore tudi k boljši in bolj odprti zvezi, kjer si partnerja lahko zaupata, na katerem področju potrebujeta pomoč eden od drugega, s tem pa se zmanjša tudi možnost očitkov. Opažam nekatere pozitivne spremembe, ki pripomorejo k boljši razporeditvi družinskega dela in pričenjajo razbijati stereotip spolne tradicionalne delitve, vendar pa smo še daleč od idealnih mehanizmov, s katerimi bi dejansko lahko govorili o popolni enakovrednosti. Večja vključenost moških, očetov v družinsko delo in sfero bi lahko imela pomemben vpliv predvsem na drugo in naslednje generacije, ki morda ne bi poznale spolne determinante oz. bi jim bila le-ta nepomembna. Šele takrat bomo lahko govorili o rekonstrukciji družbe in spolni enakosti.

10 LITERATURA

1. A. M. Heesink, Jose in Evert Van de Vliert. 2002. The Division of Labor Across the Transition to Parenthood: A Justice Perspective. *Journal of Marriage and Family* 64: 930–943.
2. Coltrane, Scott. 1997. *Families and gender equity*. National forum 77. Dostopno prek: <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/detail/detail?sid=54d6cee8-411d-4767-993a-86959b0ffbb9%40sessionmgr4005&vid=2&hid=4211&bdata=Jmxhbmc9c2wmc2l0ZT1lZHMtbGl2ZQ%3d%3d#db=buh&AN=9706231171> (10. junij 2015).
3. Coltrane, Scott. 2000. Research on Household labor: Modeling and Measuring the Social Embeddedness of Routine Family Work. *Journal of Marriage and the Family* 62: 1208-1233.
4. Coltrane, Scott. 2010. Gender Theory and Household Labour. *Feminist forum. Sex roles* 63:891-800.
5. Crespi, Isabella. 2003. *Gender socialization within the family: a study on adolescents and their parents in Great Britain*. Dostopno prek: <http://www.mariecurie.org/annals/volume3/crespi.pdf> (25. maj 2015).
6. Černigoj Sadar, Nevenka. 2000. Spolne razlike v formalnem in neformalnem delu. *Družboslovne razprave* 34-35: 31-52.
7. Fani. 2015. Intervju z avtorico. Ljubljana, 31. maj.
8. Forse, Renata in Kiira Fox. 2012. Household Labour, Gender roles, and Family Satisfaction: A Cross-National Comparison. *Journal of Comparative Family Studies* 43 (5): 613-631.
9. Maja. 2015. Intervju z avtorico. Ljubljana, 27. maj.
10. Portman, Anne-Rigt in Tanja Van der Lippe. 2009. Attitudes Toward Housework and Child Care and the Gendered Division of Labour. *Journal of Marriage and Family* 71: 526-541.
11. R. Hibbard, David in Gale E. Watson. 2014. Exploring the development of perfectionism: The influence of parenting style and gender. *Social Behavior and Personality; an international journal* 42 (2): 269-278.
12. Renar, Tanja, Živa Humer, Tjaša Žakelj, Andreja Vezovnik in Alenka Švab. 2008. *Novo očetovstvo v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.

13. Rener, Tanja, Mateja Sedmak, Alenka Švab, in Mojca Urek. 2006. *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: založba Annales.
14. Ribbens, Jane. 1994. *Mothers and Their Children: A Feminist Sociology Of Childrearing*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.
15. Sabattini, Laura in Cambell Leaper. 2004. The Relation Between Mothers' and Fathers' Parenting Styles and Their Division of Labor in the Home: Young Adults' Retrospective Reports. *Sex roles* 50: 217-225.
16. Saraceno, Chiara. 1984. *Changing the Gender Structure of Family Organisation*. Trento, Quaderni del DipartimentodiPolitica Sociale. UniversitaDegli Studi di Trento.
17. Sieder, Reinhard. 1989. *Socialna zgodovina družine*. Ljubljana: Studia humanitatis.
18. Staša. 2015. Intervju z avtorico. Ljubljana, 27. maj.
19. Švab, Alenka. 2001. *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: znanstveno in publicistično središče.
20. Švab, Alenka. 2013. Enakopravna delitev dela in skrbi- več otrok. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/politika/enakopravna-delitev-dela-in-skrbi-ndash-vec-otrok.html>(20. maj 2015).
21. Ule, Mirjana in Metka Kuhar. 2003. *Mladi,družina, starševstvo. Spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Psihologija vsakdanjega življenja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

PRILOGE: Vprašanja za intervju

SKLOP 1: Uvodna vprašanja

Koliko otrok imate?

Kdaj ste imeli prvega?

Načrtovano? In če, zakaj, okoliščine?

Ste oz. ali ste bili takrat zaposleni?

SKLOP 2: Gospodinjstvo

Kdo v večji meri skrbi za gospodinjstvo? Vi ali partner?

Ali imate razdeljena gospodinjstva opravila?

Za kaj skrbite vi in za kaj on?

Ali ga morate prositi, da opravi kakšno opravilo ali to stori sam?

Kako poteka vaš in kako partnerjev dan?

Je razdeljenost dela posledica dogovora, spontanosti?

Koliko ur na dan porabite vi in koliko vaš partner za gospodinjstva opravila?

Ali se vam zdi delež pošteno razdeljen?

Bi želeli, da partner opravi več dela doma?

Kako zahtevno se vam zdi vaše in partnerjevo delo v gospodinjstvu?

Ali se kdaj počutite obremenjeno?

Ali kdaj oz. pogosto opravljate več del hkrati?

Ali bi želeli, potrebovali kakšno pomoč, izboljšave?

Ali se kdaj zaradi tega prerekate?

SKLOP 3: Vzgoja

Ali imate za otroka na voljo več časa kot vaš partner?

Ali ste kdaj uporabili silo in če, kdo?

Kdo v večji meri skrbi za vzgojo?

Kdo otroka vozi na različne dejavnosti?

Kdo skrbi oz. je skrbel za otroka, ko je bil bolan?

Kdo ga je vozil k zdravnikom?

Kdo se z otrokom več ukvarja glede šolskih nalog, učenju?

Kdo se v večji meri igra z njim?

Kdo hodi na roditeljske sestanke?

S kom se otrok pogovarja o zaupanih zadevah?